

H. Kleshnia

THE CIVILIZATIONAL ASPECT OF THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN A GLOBALIZED WORLD

Introduction. The world we live in is changing so rapidly that even scientists do not have time to comprehend the changes and determine the possibilities for further development. Trying to overcome the contradictions of the socio-cultural heritage of the modern era, humanity seeks to move forward through controlled sustainable development. The trends that began in the 20th century are maturing and operating in new conditions, against the backdrop of new global challenges, which largely determine the nature and result of the implementation of the concept of sustainable development. **The aim and tasks** are the philosophical analysis of the civilizational dimension of the implementation of the concept of sustainable development as a tool for artificial management of the globalized world. **Research methodology** is dialectical, sociocultural, systemic, and interdisciplinary methodological approaches, principles of hermeneutics, and historicism. **Research results.** There are different civilizational theories that substantiate the vector of interaction between different countries and the world community as a whole in order to overcome the global problems of mankind in different ways. From the standpoint of the dialectical law of the mutual transition of quantitative and qualitative changes, the chosen strategy for overcoming global threats does not work. A qualitative leap that characterizes development has not taken place and, based on existing trends, it will not happen in the future. Internal contradictions are in artificial stasis. The dogmatization of goals in the adopted Concept makes it impossible to correct them in accordance with the challenges of the present. In turn, this state contradicts the evolutionary path of development. **Discussion.** The most appropriate structure of civilizational development in a globalized world is the concept of "world-system analysis" proposed by I. Wallerstein. Global patterns and trends are increasingly active on the planet, the nature of which is determined primarily by the interests and capabilities of a small group of the most powerful states, international financial institutions, and transnational corporations (Pavlenko). **Conclusions.** The concept of sustainable development requires detailed development and philosophical reflection of new development strategies based on objective principles and laws of dialectics.

Keywords: the concept of sustainable development, civilizational aspects, globalized world, laws of dialectics, world-system, society.

УДК 272/273:008;316.3(045)

О. А. Матюхіна

ПРОБЛЕМА МІЖЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ У СОЦІАЛЬНОМУ ВЧЕННІ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

Національний авіаційний університет
e-mail:kievfilozofia@gmail.com; ORCID: 0000-0003-2789-0237

Анотація. У статті розглядається підхід католицької церкви до проблеми міжцивілізаційних викликів. На основі аналізу енциклік, промов, праць Іоанна Павла II, Бенедикта XVI висвітлюються основні положення католицької соціальної доктрини в контексті глобалізації. Підкреслюється, що основою соціального вчення католицької церкви виступають гуманістичні цінності. Саме вони мають виступати як основа для міжцивілізаційної взаємодії, розвитку діалогу і співпраці як відповіді на міжцивілізаційні виклики сьогодення. Належною відповіддю на міжцивілізаційні виклики за позицій католицької церкви є конструктивний міжцивілізаційний діалог, метою якого є дійсний прогрес людства.

Ключові слова: глобалізація, енцикліки, католицька церква, культура, міжцивілізаційні виклики, соціальне вчення.

Вступ

Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. глобалізація стає провідним напрямком розвитку людства. Стрімкий розвиток інформаційних технологій, включення в інформаційне суспільство все нових країн прискорює економічну інтеграцію, динаміку зміни геополітичних реалій, що надає нового імпульсу процесам глобалізації всіх сфер життя людства. Глобалізація наближає цивілізації одна до одної, розвиваючи економічні, політичні, культурні контакти між ними. В світі утворюються економічні, політичні союзи, куди входять країни, що належать до відмінних цивілізацій. Посилюються міграційні процеси, як керовані, так і некеровані, що сприяє пошуків контактів як на виробничому, так і на особистому рівні представників різних цивілізацій. Величезну роль в глобалізаційних процесах відіграє Інтернет, що вже давно перетворився на надцивілізаційну, наддержавну комунікативну платформу. Сучасні дослідники відзначають, що глобалізація, як процес всесвітньої інтеграції, впливає на всі суспільні процеси та інституції (Клешня 2019).

Але інтенсифікація міжцивілізаційних контактів на всіх рівнях, зближення цивілізацій внаслідок глобалізації призводить і до посилення напруженості по лініях контактів. В останнє десятиліття

посилюється напруженість по лініях Схід-Захід, Північ-Південь, по інших лініях контакту різних цивілізацій, як між країнами, так і всередині країн.

Внаслідок інтенсивних міграційних процесів у розвинених країнах світу проживають представники різних цивілізацій, культур. «В умовах глобалізації відбувається більш інтенсивна взаємодія культур, що спричиняє біфуркаційні механізми в світовій спільноті» (Кошетар 2017, 57). Час від часу між ними виникає напруження, не зважаючи на політику мультикультуралізму, яку вже певний час реалізують країни Євросоюзу, США. В умовах глобалізації посилюється проблема між цивілізаційної взаємодії. Генеральна лінія розвитку людства вимагає розвитку не просто контактів, а співпраці цивілізацій, при збереженні багатства їхнього культурного розмаїття. В той же час проявляється і зростання напруги в міжцивілізаційних стосунках. Глобалізація породжує зміни та тенденції, суперечності, що нарастають у соціумі, й вимагають сприйняття, осмислення, реагування. Все це свідчить про посилення міжцивілізаційного виклику в сучасному світі і нагальну необхідність формування відповіді. Історія доводить, що найбільш ефективною для подальшого розвитку людства була відповідь у вигляді діалогу, а не конфронтації. Діалог культур і цивілізацій у попередні епохи давав новий імпульс розвитку цивілізаціям, що

вступали в контакт. Взаємодія культур і цивілізацій у формі діалогу завжди виступала як фактор зниження напруженості, конфліктності. Успішність діалогу передбачає як рівноправність сторін, так і наявність певних спільних культурних цінностей, пунктів згоди.

У сучасному світі міжнародне право передбачає рівність країн, народів, культур. У Загальній декларації прав людини, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року, головним правом людини проголошується право на життя. «Стаття 3. Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність» (Загальна декларація прав людини). З 1976 року цей документ набув статусу міжнародного правового акту. Базові положення Декларації включені в Конституції низки країн світу. «Набрання чинності Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року, Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права 1966 року та Міжнародним пактом про громадянські і політичні права 1966 року є важливими етапами у розвитку міжнародного права прав людини. Вони фактично стали продовженням Декларації на європейському та світовому рівнях та спрямовані на її здійснення уже в юридичному плані. Разом узяті, ці міжнародно-правові акти змінили роль світового співтовариства у галузі прав людини, здійснивши перехід від діяльності, спрямованої на заохочення загальної поваги і дотримання прав людини і основних свобод для всіх без винятку, до діяльності по їх ефективному захисту» (Панкевич 2018, 20). Отже, в сучасному світі світове співтовариство визнає життя людини, її гідність базовою цінністю. Але «Всебічний аналіз ситуації, що склалася в світі в останні десятиліття, дозволив фахівцям констатувати, що найбільш постраждалою виявилася людина як така...» (Ченбай 2021, 72). Міжцивілізаційні контакти далеко не завжди сприяють розвитку людини і людства загалом, а навіть у певних умовах створюють для них загрозу.

Якщо ми звернемося до культурної складової різноманітних цивілізацій минулого й сьогодення, то побачимо в кожній із них могутній пласт гуманістичних ідей, поглядів, норм. Власне, гуманістичні цінності виступають як міцна основа для міжцивілізаційної взаємодії, розвитку діалогу і співпраці як відповіді на міжцивілізаційні виклики сьогодення. На цьому і наголошує у своєму соціальному вченні католицька Церква. Особливо з часів понтифікату Іоанна Павла II, католицька Церква стала приділяти все більшу увагу глобалізаційним процесам, даючи їм оцінки з позицій прав людини та необхідності налагодження мирного міжцивілізаційного діалогу. В енцикліках, виступах Іоанна Павла II, Бенедикта XVI, Франциска I наголошується, що саме гуманістичні цінності мають виступати основою, вихідним пунктом пошуку відповідей на виклики сучасності.

Мета та завдання дослідження

Метою дослідження є окреслення особливостей підходу до вирішення проблем міжцивілізаційних викликів у соціальному вченні католицької Церкви. На основі аналізу енциклік, промов Іоанна Павла II, Бенедикта XVI висвітлити основні положення католицької соціальної доктрини в контексті глобалізації. Особливо виділяється антропоцентричність,

етичність підходу католицької церкви до вирішення проблем, породжених глобалізацією.

Методологія дослідження

Для досягнення поставленої мети використовується метод концептуально-понятійного аналізу, який дає можливість виділити особливості підходу до проблеми міжцивілізаційних викликів у соціальному вченні католицизму. Також застосовується соціокультурний підхід, структурний, логічний методи дослідження. Характер дослідження зумовив звернення і до таких загальнонаукових методів, як аналіз та синтез, історизму, аналогії та ін.

Результати

Католицька церква з другої половини ХХ ст. приділяє значну увагу глобалізації та породженим нею викликам. Ще в документах II Ватиканського собору зверталась увага на посилення інтегративних процесів у світі, окреслювались позитивні та негативні сторони цього процесу, визначались завдання Церкви в цих умовах. Католицька церква перш за все розглядає глобалізацію як процес інтеграції людства, посилення його єдності при збереженні багатоманітності. «Вона /глобалізація – О.М./ справа людська; за нею стоять різні культурні установки, що вимагають розрізнення. Справжнє обличчя глобалізації як процесу та її основний етичний критерій – це єдність людської сім'ї, її розвиток у добрі. Тому слід невпинно підтримувати той культурний аспект процесу всесвітньої інтеграції, який спрямований на благо особистості й спільноти і відкритий до трансцендентного» (Caritasin Veritate, 12) наголошував Бенедикт XVI в енцикліці «Caritasin Veritate». Особлива увага приділяється глобалізаційним процесам у духовній сфері життя людства, зокрема в культурі та її духовній основі – релігії. В процесі глобалізації католицька церква вбачає можливість для людства перейти на новий рівень розвитку, знайти шляхи вирішення наболілих проблем. Умова здійснення – розвиток діалогу та співпраці в усіх сферах суспільного життя.

Провідну роль має відігравати діалог, перш за все міжкультурний, ширше міжцивілізаційний. «Рід людський повинен досягнути єдності через багатоманітність; він вчиться бути єдиною Церквою, зберігаючи все розмаїття форм мислення і діяльності, культур та цивілізацій» (Jan Pawel II 2019). Іоанн Павло II в енцикліках, зокрема «Апостоли слов'ян», «Світло Сходу», «Сяйво істини», виступах наголошував на позитивних аспектах міжцивілізаційного діалогу, співпраці, розглядаючи його як потребу часу. В той же час він звертав увагу на складність, неоднозначність цього процесу, зокрема зростання напруженості в міжцивілізаційних стосунках. Іоанн Павло II підходив до глобалізації як до великої можливості, яка відкривається перед людством. Але при умові належної відповіді на породжені нею виклики, особливо міжцивілізаційний. В енцикліках «Викупитель людини», «Апостоли слов'ян», «Сотий рік» він наголошує, що альфою і омегою розвитку суспільства є людина. Вона є метою, а не засобом. Прогрес у будь-якій сфері має сенс, є прогресом лише тоді, коли базується на пошані до людини, її життя, прав, веде до підвищення рівня життя кожної особи, створює умови для її самореалізації. «Дорогою

Церкви є людина – підкреслював Іоанн Павло II. Людина конкретна, тому важливим є забезпечення трансцендентного характеру людської особи, розвитку її екзистенціальної тожсамості» (Матюхіна 2012, 92). Іоанн Павло II розглядав глобалізаційні процеси з позицій етичного вчення католицької церкви. Такий підхід зумовив особливу увагу до культури як світової, так і національних, їх місця і ролі в глобалізаційних процесах.

Культура людства є симфонією різноманітних культур. Тому пошана до культур національних, збереження їхньої неповторності є важливою умовою мирного розвитку людства. Культура є способом буття людини і людства загалом, специфічний спосіб «існувати» і «бути» для людини. «Людина живе справді людським життям завдяки культурі. Життя людини також є культурою в тому сенсі, що через нього людина виділяється і вирізняється з-поміж інших істот, які складають видимий світ: людина не може обійтися без культури. Культура – це правильний спосіб людського буття та існування. Людина завжди живе відповідно до властивої їй культури, яка, у свою чергу, створює належний зв'язок між людьми, визначаючи міжособистісний і соціальний характер людського існування. Отже, в єдності культури, як властивого способу існування людини, одночасно виступає множинність культур, серед яких живе людина. У цій множинності людина розвивається, не втрачаючи суттєвого контакту з єдністю культури як основним і істотним виміром свого існування та буття» (Jan Pawel II 1980). Глобалізаційні процеси набувають належного виміру і сенсу, коли базуються на культурі людства, повноті її етичного виміру. Пріоритетність політичних та економічних вимірів глобалізації здатна породжувати і породжує численні проблеми і конфронтації. Виклики глобалізації перетворюються на глобальні проблеми сучасності. Іоанн Павло II в посланні до католицьких церков Латинської Америки наголосив на негативних сторонах глобалізації: посилення розриву між багатими і бідними народами, абсолютизація економіки, зростання безробіття, знищення природи. Зростання контактів і взаємодій різних культур посилюють тиск одних культур на інші, викликають культурну експансію розвинених країн стосовно культур Третього Світу. Формування належних відповідей на породженні глобалізацією численні виклики можливе лише при опорі на загальнолюдські цінності, що лежать в основі кожної культури. «У центрі будь-якої культури знаходиться певне бачення, яке приймає людина перед найбільшою таємницею – таємницею Бога. Культурі різних народів – це різноманітні способи відповіді на питання про суть існування особистості; коли таке питання відкидається. Руйнується культура і моральне життя народів» (Centesimusannus 14). Тільки з позицій гуманізму, пріоритетності людини як творіння Божого, опорі на гуманістичний та трансцендентальний зміст культур людства можливо сформувані належні відповіді на міжцивілізаційні виклики. «Рід людський повинен досягнути єдності через багатоманітність; він вчиться бути єдиною Церквою, зберігаючи все розмаїття форм мислення і діяльності, культур та цивілізацій» (Jan Pawel II 2019). Іоанн Павло II, спираючись на розроблене його попередниками

соціальне вчення Церкви, конкретизував і поглибив основні принципи підходу католицької церкви до глобалізації та її викликів, її багатовекторної діяльності в цій сфері.

Викликом сучасності багато уваги приділяв Бенедикт XVI. Ще будучи кардиналом, Йозеф Ратцінгер в 2005 році опублікував книгу «Цінності в часи перемін» «Прискорений темп історичного розвитку, в якому ми живемо, позначений, на мою думку, двома характерними факторами. Це, по-перше, утворення світової спільноти, в якій окремі політичні, наукові та культурні сили дедалі тісніше взаємодіють, а їхні несхожі життєві простори взаємно проникають один в одного. По-друге, - це розвиток можливостей людини, зростання сили творення і руйнування, яка, значно перевищуючи все дотепер звичне, зачіпає питання про правовий та моральний контроль над владою. Отже, знайти етичні основи культур, що зустрічаються, вивести їхнє співжиття на вірний шлях та спільно збудувати юридичну відповідальну форму приборкання і упорядкування влади є нагальним завданням» (Ратцінгер 2005, 32). Важливою етичною складовою культури, на якій наголошує автор, є солідарність і відповідальність, відповідальність перед Богом і людиною. Завданням Церкви є здійснення морального впливу. Віра в гармонії з розумом має працювати на виявлення істинних цінностей.

З позицій християнської етики, соціального вчення католицької церкви в книзі аналізуються політичні, економічні проблеми сучасного світу. Але поставлена мета статті вимагає зосередити увагу на позиції Й. Ратцінгера стосовно діалогу культур. Він використовує термін «багатозвучність», щоб виділити необхідність не просто діалогу культур, а активного спільного пошуку цінностей, які мають служити основою солідарності і співпраці. «Обидві великі складові західної культури мусять навчитися слухати інших та налагоджувати із цими культурами зрозумілі взаємовідносини. Важливо прийняти ці культури до світового багатозвучного співіснування, де вони відкрили б себе західні компліментарності розуму і віри, щоб разом посилювати універсальний процес очищень. Завдяки цьому знайомі певною мірою усім людям цінності й норми могли б засяяти по-новому, так, щоб людство знову могло виявити діяльну силу, яка об'єднує світ» (Ратцінгер 2005, 44).

У 2009 році була опублікована енцикліка «Caritas in veritate»/«Любов у правді», провідною темою якої є проблеми глобалізації, прогресу людства. Бенедикт розглядає їх із позицій досягнення загального блага. «Caritas in veritate» – це принцип, довкола якого вибудовується соціальне вчення Церкви; практично він втілюється за умов морального впливу. Я хотів би назвати два з них – ті, що мають особливу цінність для розвитку в суспільстві, що проходить через глобалізацію: справедливість і спільне благо» (Caritas in veritate 6). В енцикліці Папа Римський наголошує, що глобалізація на культурному рівні розкриває нові можливості для діалогу, пошуку шляхів взаємодії. При цьому не оминаються небезпеки, що виникають, зокрема нівелювання національних культур, підміна їх уніфікованою масовою культурою. В третій частині енцикліки головними темами є братерство, економічний розвиток та громадянське

суспільство. Але економічний розвиток здатний забезпечити належні умови життя людей тільки тоді, коли не відкидається його моральна складова. Не людина заради економіки, а економіка заради людини.

При розкритті всіх аспектів глобалізації наголошується на гуманістичній, моральній стороні процесів. Зрозуміти і реалізувати закладені в глобалізації прогресивні, гуманістичні можливості можна за умови розуміння її глибинного сенсу. Понтифік підкреслює, що «Коли земна діяльність людини черпає натхнення з любові та підтримується нею, то це спричиняється до розбудови спільного міста Божого, до якого спрямована історія людської родини. У суспільстві, що знаходиться на дорозі до глобалізації, загальне благо і заангажування у його справу мусять прийняти вимір усієї людської родини, тобто спільноти народів і націй (Пор. Іван XXIII, Енцикліка *Paseminterris* (11.04.1963), 68-70: AAS 55 (1963), 257-304), щоб сформувати місце людини в єдності та мирі, роблячи його певною мірою передчуттям очікуваного міста Божого без бар'єрів» (*Caritasinveritate* 7). Розкриваючи місце і роль глобалізації в історії людства з позицій католицького віровчення, він наголошує, що тільки побудова «цивілізації солідарності» здатна стати відповіддю на глобалізаційні виклики. Ще Іоанн Павло II в енцикліці «*Sollicitudo Rei Socialis*» писав: «Мир створюється солідарністю» (*Sollicitudo Rei Socialis* 39). Підставою солідарності може бути тільки культура в повноті свого етичного і перш за все, трансцендентного змісту. Тоді глобалізація може виявити закладені в ній можливості створення умов для спільної мирної діяльності людства, спрямованої на досягнення загального блага.

Обговорення

Особливості підходу до проблем та викликів глобалізації в соціальному вченні католицької церкви вже з другої половини ХХ століття є предметом зацікавлення науковців. У 2021 році була захищена дисертація І. Цихуляк «Суспільне вчення католицизму: зміст, соціокомунікативний мандат та форми реалізації». В ній досліджується соціальне вчення церкви в умовах сучасної соціокультурної парадигми. Антропологічний вимір соціального вчення церкви в контексті глобалізації розкриває в своїх статтях А. Костюк. Міжнародний інститут етики і проблем сучасності Українського Католицького університету вже декілька років проводить міжнародну конференцію «Цілісний людський розвиток в цифрову добу». В матеріалах конференції, що публікуються на сайті університету, розглядаються і підходи до міжцивілізаційних викликів у соціальному вченні католицизму. Католицький підхід до вирішення глобальних проблем людства аналізується в монографії М. Отроша «Місце і роль католицької церкви у міжнародному правопорядку», опублікованої в 2017 році. Можна згадати ще низку праць українських, зарубіжних науковців. Значна кількість публікацій по темі свідчить як про актуальність проблеми, так і про її глибину. Підхід католицької церкви до глобальних викликів сучасності, зокрема міжцивілізаційного, відповіді, які вона пропонує, викликають широке

зацікавлення, породжують численні дискусії. В енцикліках, виступах Пап Римських продовжує розвиватись і збагачуватись ця тематика. Тому дослідження підходу католицької церкви до міжцивілізаційних та інших викликів сучасності залишається актуальною.

Висновки

Глобалізація сучасного світу створює як нові можливості, так і нові небезпеки. Пожвавлення, небачене досі поширення поля міжцивілізаційних контактів породжує нові виклики, відповідь на які вплине на подальший розвиток людства. Осмислення сутності викликів, пошук належних відповідей здійснюється на всіх площинах – політичній, науковій, релігійній. Осмислення глобальних та, зокрема, міжцивілізаційних викликів католицькою церквою відрізняється своєю людиноспрямованістю, великим гуманістичним потенціалом. Враховується, що «Проблеми суспільства сьогодні все більшою мірою набувають антропологічного, навіть сенсожиттєвого характеру» (Скиба 2018, 66). В центрі соціального вчення католицизму є людина. Феномен глобалізації розглядається крізь призму ціннісних пріоритетів, перш за все норм загальнолюдської моралі. Саме єдність теологічного та антропологічного підходів забезпечує цілісність погляду. Глобалізація розуміється як «... сплав усіх тих рис у сучасному розвитку, які об'єднують людство, формують його як системну цілісність» (Семенюк 2007, 25). Тому політичні, економічні аспекти відповідей на міжцивілізаційні виклики набувають інструментального характеру. Метою прогресу є людина, яка усвідомлює себе і розвивається через культуру. Відповіддю на міжцивілізаційні виклики постає діалог, взаємодія різних культур при збереженні їхньої неповторності. Свідченням подальшого розвитку соціального вчення католицизму в контексті глобалізації є енцикліки папи Римського Франциска I, зокрема «*Laudatesi*», «*Fratellitutti*», які будуть об'єктом наступного нашого дослідження.

Список літератури

1. Benedykt XVI. Encyklika *Caritasinveritate*. URL: <https://docplayer.pl/67746856-Caritas-in-veritate-benedykta-xvi.html>
2. Ioannes Paulus PP. II *Sollicitudoreisocialis*. URL: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_30121987_sollicitudo-rei-socialis.html
3. Jan Paweł II. *Przekroczyćprógnadziei*. URL: https://gorsk.org.pl/wp-content/uploads/2019/09/Etap-3-Przekroczy_c_prog_nadziei.pdf
4. Jan Paweł II. *Przemówieniewygoszone 2 czerwca 1980 roku w UNESCO*. URL: <https://teologiapolityczna.pl/jan-pawel-ii-przemowienie-wygoszone-2-czerwca-1980-roku-w-unesco>
5. Joannes Paulus II. *Encyklika Centesimusannus*. URL: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_01051991_centesimus-annus.html
6. Дротянко Л. Г., Ягодзінський С. М. Міжкультурна комунікація і толерантність перед лицем глобальних загроз. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія*. Вип. 1(31). К.: НАУ, 2020. С. 15-21.
7. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015#Tex/
8. Клешина Г. М. Концепція сталого розвитку як передумова розвитку соціуму у глобалізованому світі. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія*. Вип. 2(30). К.: НАУ, 2020. С. 138-143.

9. Кошетар У. П. Самоідентифікація локальних цивілізацій в умовах глобалізаційних процесів. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія*. Вип. 2(25). К.: НАУ, 2017. С. 57-60.

10. Матюхіна О. А. Іоанн Павло II про християнські коріння культури Європи. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія*. Вип. 2(16). К.: НАУ, 2012. С. 92-95.

11. Панкевич І. М. Загальна декларація прав людини та вплив її на Конституцію України. Роль загальної декларації прав людини ООН 1948 року в формуванні фундаментальних основ правової системи України: історія і сучасність: матеріали круглого столу. Івано-Франківськ; ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2018. 177с.

12. Ратцінгер Й. Цінності в часи перемін. Долання майбутніх викликів. Львів; Видавництво «Місіонер», 2005. 166 с.

13. Семенюк Е. Глобалізація: філософський аналіз поняття. *Вісник Нац. Ун-ту «Львівська політехніка»*. № 578. Львів, 2007. С. 10-15.

14. Скиба І. П. Антропологічний вимір сучасного суспільства в контексті взаємозв'язку науки і свободи. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія*. Вип. 2(28). К.: НАУ, 2018. С. 65-73.

15. Ченбай Н. А. Формування екологічної свідомості як відповідь на виклики сьогодення. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія*. Вип. 2(24). К.: НАУ, 2021. С. 71-76.

References

1. Benedykt XVI. "Encyklika Caritas in veritate". <http://surl.li/denmy>

2. Chenbai, Nataliia. 2021. "Formuvannia ekolohichnoi svidomosti yak vidpovid na vykyky sohodennia" ["Formation of environmental awareness as a response to today's challenges"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria : Filosofii. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies* 2(24): 71-76.

3. Drotianko, Liubov and Serhii Yahodzinskiy. 2020. "Mizhkulturna komunikatsiia i tolerantnist pered lytsem hlobalnykh zahroz" ["Intercultural communication and tolerance in the face of global threats"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria : Filosofii. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies* 1(31): 15-21.

4. Joannes, Paulus II. "Encyklika Centesimus annus". <http://surl.li/denmx>

5. Jan, Pawel II. "Przemówienie wygłoszone 2 czerwca 1980 roku w UNESCO". <http://surl.li/denmw>

6. Jan, Paweł II. "Przekroczyć próg nadziei". <http://surl.li/denmu>

7. Ioannes, Paulus PP. II. "Sollicitudo rei socialis". <http://surl.li/denmr>

8. Kleshnia, Hanna. 2020. "Kontseptsiiia staloho rozvytku yak peredumova rozvytku sotsiumu u hlobalizovanomu sviti" ["The concept of sustainable development as a prerequisite for the development of society in a globalized world"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria : Filosofii. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies* 2(30): 138-143.

9. Koshetar, Uliana. 2017. "Samoidentyfikatsiia lokalnykh tsyvilizatsii v umovakh hlobalizatsiinykh protsesiv" ["Self-identification of local civilizations in the conditions of globalization processes"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria : Filosofii. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies* 2(25): 57-60.

10. Matiukhina, Oleksandra. 2012. Ioann Pavlo II pro khrystyianski korinnia kultury Yevropy ["John Paul II on the Christian roots of European culture"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria : Filosofii. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies* 2(16): 92-95.

11. Pankevych, Ivan. 2018. Zahalna deklaratsiia prav liudyny ta vplyv yii na Konstytutsiiu Ukrainy [The Universal Declaration of Human Rights and its impact on the Constitution of Ukraine]. Rol zahalnoi deklaratsii prav liudyny OON 1948 roku v formuvanni fundamentalnykh osnov pravovoi systemy Ukrainy: istoriia i suchasnist: materialy kruhloho stolu, edited by V.I. Rozvadovskiy. Ivano-Frankivsk: DVNZ «Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka».

12. Rattsinher, Yosyf. 2005. Tsinnosti v chasy peremin. Dolannia maibutnykh vykykyv [Values in times of change. Overcoming future challenges]. Lviv: Vydavnytstva "Misioner".

13. Semeniuk, Eduard. 2007. "Hlobalizatsiia: filosofskiy analiz poniatia" [Globalization: a philosophical analysis of the concept]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika", Bulletin of Lviv Polytechnic National University* 578: 10-15.

14. Skyba, Ivan. 2018. "Antropolohichnyi vymir suchasnoho suspilstva v konteksti vzaiemozviazku nauky i svobody" ["The anthropological dimension of modern society in the context of science and freedom interrelation"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria : Filosofii. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies* 2(28): 65-73.

15. Zahalna deklaratsiia prav liudyny Pryiniata i proholoshena rezoliutsiieiu 217 A (III) Heneralnoi Asamblei OON vid 10 hrudnia 1948 roku https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015#Text/.

A. A. Матюхина

ПРОБЛЕМА МЕЖЦИВИЛИЗАЦИОННЫХ ВЫЗОВОВ В СОЦИАЛЬНОМ УЧЕНИИ КАТОЛИЧЕСКОЙ ЦЕРКВИ

Аннотация. В статье рассматривается подход католической церкви к проблеме межцивилизационных вызовов. На основе анализа энциклик, выступлений, трудов Иоанна Павла II, Бенедикта XVI освещаются основные положения католической социальной доктрины в контексте глобализации. Подчеркивается, что в качестве основы социального учения католической церкви выступают гуманистические ценности. Именно они должны выступать базой для межцивилизационного взаимодействия, развития диалога и сотрудничества как ответа на межцивилизационные вызовы нынешнего времени. Надлежащим ответом на межцивилизационные вызовы должен выступать конструктивный межцивилизационный диалог, целью которого является действительный прогресс человечества.

Ключевые слова: глобализация, энциклика, католическая церковь, культура, межцивилизационные вызовы, социальное учение.

O. Matyukhina

THE PROBLEM OF INTER-CIVILIZATIONAL CHALLENGES IN THE SOCIAL DOCTRINE OF THE CATHOLIC CHURCH

Introduction. Globalization processes in the modern world are the reason for the expansion of inter-civilizational contacts, cooperation, and at the same time tension. This indicates the strengthening of the inter-civilizational challenge in the modern world and the urgent need to form a response. **The aim and tasks** of the article are to examine the approach of the Catholic Church to the problem of inter-civilizational challenges. **Research methods** determined by the aim of the study include the use of sociocultural and cultural-historical approaches and the method of conceptual analysis. **Research results.** The main provisions of Catholic social doctrine in the context of globalization on the basis of the study of encyclicals, speeches, and works of John Paul II, and Benedict XVI are highlighted. The article draws attention to the consistency, interconnectedness of their concepts, the formation of a holistic approach to inter-civilizational problems, and globalization. Particular emphasis is placed on the anthropocentricity and ethics of the Catholic Church's approach to solving problems caused by globalization. It is emphasized that humanistic values are the basis of the social teaching of the Catholic Church. The Catholic Church points to an opportunity for humanity to move to a new level of development, to find ways to solve pressing problems in the process of globalization. The leading role should be played by the dialogue, first of all intercultural, broadly, inter-civilizational. The constructive inter-civilizational dialogue based on faith and universal human values is, from the point of view of

Catholic social teaching, an appropriate response to inter-civilizational challenges. The dialogue foresees the active interaction of national cultures while preserving their independence and uniqueness. The goal of dialogue, John Paul II and Benedict XVI emphasize, is the man; the joint peaceful activity of mankind to achieve real progress. **Discussion.** Peculiarities of the approach to the problems and challenges of globalization in social science are the subject of interest of scientists and philosophical analysis. **Conclusion.** The social teaching of the Catholic Church emphasized that one can talk about progress if it provides life, and rights, leads to increasing standards of man's living and creates conditions for self-realization. This approach to solving inter-civilizational challenges is relevant to the modern world.

Keywords: globalization, encyclicals, Catholic Church, culture, inter-civilizational challenges, social teaching.

УДК 008:1(045)

Л. І. Мокляк

КУЛЬТУРА ЯК МЕНТАЛЬНИЙ ПРОСТІР ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Національний авіаційний університет
e-mail: kaljalja1947@gmail.com

Анотація. У статті здійснюється аналіз діалектичного зв'язку цивілізаційних процесів сучасного глобалізованого світу і культури, їхня взаємообумовленість, специфічні риси, притаманні сучасній цивілізації і культурі, тенденції, шляхи і місце культури в процесі подолання антропологічної кризи сучасності. Розкривається зміст понять «цивілізація», «культура», «ментальність». Дихотомія «цивілізація – культура» розглядається як дві діалектично пов'язані сторони соціально-історичного процесу. Де одна з них – цивілізація – репрезентує соціальну організацію суспільного життя індивідів, їхній спільносвіт на основі відтворення суспільного багатства, яке дозволяє і забезпечує їхнє існування і розвиток. А друга сторона, – культура – репрезентує притаманний цивілізації екзистенційний досвід, інваріантні структури і неминуючі загальнолюдські цінності. Досліджується роль міжкультурного діалогу в системі сучасних цивілізаційних процесів..

Ключові слова: діалог, духовність, глобалізація, комунікація, культура, ментальність, цінності духовні, цивілізація.

Вступ

Два десятиліття віддаляють людську спільноту від того моменту, коли на всіх континентах із хвилюванням слідували за рухом годинника, який мав сповістити про настання нового тисячоліття і нового століття. Людство прощалося з найстрашнішим століттям у своїй історії, яке залишило незагоєні рани двох світових воїн, руїни тоталітарних режимів, жертв концтаборів, голокосту, техногенні катастрофи, шалену гонку озброєння і загрозу третьої світової війни. Ранок нової епохи, на жаль, не продемонстрував своєї мудрості. Нове тисячоліття розпочалося з теракту 11 вересня 2001 року у США, локальних воєнних конфліктів, що призвели до масової міграції людей, які втратили свій буттєвий світ, світової економічної кризи 2008 року, загострень і поглиблень екологічних проблем, пандемії корона-вірусу. Трагічні хвороби цивілізації ХХ століття продовжуються не тільки симптоматично; вони є реальною загрозою сучасності. 24 лютого 2022 року кинуло людству нову шкарпетку війни, по так званій денацифікації і демілітаризації України та її народу. Трагедія продовжується, забираючи тисячі життів, ламаючи долі українців, руйнуючи інфраструктуру країни, заклади культури, освіти, примушуючи людей залишити свою домівку, щоб зберегти життя дітей і родичів.

ІІІ тисячоліття одержало у спадок ситуацію, яку у сучасній філософській думці визначають як «антропологічну катастрофу». Поділяємо думку видатного вітчизняного філософа С. Кримського, який зазначав, що «людство в принципі випробувало більшість можливих ідей, проектів, утопій досягнення соціального щастя людей та переконалося в їхній слабкій реалізованості. Історія дедалі наполегливіше свідчить

про безпорадність «горизонтального» виміру, тобто прогресу як шляху набуття абсолютних цінностей. Вони, як і на початку історичної діяльності людства, здобуваються не так у лінійному русі від старої фази суспільства до нової, як завдяки досягненню інваріантних параметрів людяності, моральності, величч, краси та добра. Сучасний досвід доводить: головні цінності історії складаються не з того, що змінюється в горні соціально-економічного прогресу, а з інваріантів історичної діяльності, які зберігаються у цьому процесі» (Кримський 2010, 285-286), тобто в тілі і душі культури.

Акутально звучать кантівські питання: Що я можу знати? Що я повинен робити? На що я можу сподіватися? Коли цивілізаційні процеси сучасного глобалізованого світу випереджають і нівелюють культурні, то перед окремою людиною чи певною спільнотою виникає необхідність пошуку точки опори, яка б дозволила не загубити і не втрати риси людяності у відношенні до світу її буття і самої себе.

«Суспільство як цілісність формується в процесі комунікації. Складовою цього процесу виступає творення і відтворення культури. Діалектичність процесу полягає в тому, що культура, в свою чергу, визначає установки, сенси комунікації, створює свій комунікативний простір як основу комунікативного простору суспільства загалом, – підкреслює українська дослідниця О. Матюхіна. Саме в цьому полі відбувається зіставлення та гармонізація індивідуальних, групових сенсів із загальними, створення та розвиток суспільного цілого» (Матюхіна 2021, 125).

У сучасній філософській думці загальноприйнятим є положення про те, що в процесі своєї культурної діяльності, спілкуванні людина створює той предметний матеріальний і духовний світ, через який вона реалізує свою особливу сутність – людяність.